

Колісник Л.О. Проблема діагностики емоційного інтелекту // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / за ред. С.Д.Максименка, Л.А. Онуфрієврі. - Вип. 26. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – С. 278-295.

УДК 159.92/94.072

Л.О. Колісник
kolisnyk@socio.sumdu.edu.ua

ПРОБЛЕМА ДІАГНОСТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Статтю присвячено вивченню проблеми діагностики емоційного інтелекту. Зроблено акцент на існуванні двох груп підходів до розуміння емоційного інтелекту. У рамках змішаних моделей та моделей характеристик емоційний інтелект виступає як складне утворення, що включає як когнітивні здібності, так і особистісні риси. Представники моделей здібностей інтерпретують емоційний інтелект як суто когнітивну здібність. Відповідно зазначеним підходам визначено дві групи методик для з'ясування рівня розвитку емоційного інтелекту: тести-завдання та опитувальники. Опитувальники, як правило, використовують вчені, які трактують емоційний інтелект як особистісну рису; тестам-завданням надають перевагу дослідники, які розуміють емоційний інтелект як когнітивну здібність особистості.

Здійснено аналіз особливостей застосування вказаних методик. Висвітлено результати проведеного дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту та його компонентів із застосуванням таких методик як тест Дж. Мейєра, П. Селовея, Д. Карузо та опитувальник «Емоційний інтелект» Д.В. Люсіна. Встановлено, що респондентам бракує вміння ідентифікувати емоції (як власні, так і емоції інших), а також використовувати знання про емоції для збільшення своєї особистісної ефективності. Представлено результати кореляційного аналізу отриманих даних. За допомогою

використання Торонтської алекситимічної шкали доведено конвергентну валідність використаних методик.

Підтверджено припущення про те, що як тести-завдання, так і опитувальники на визначення рівня емоційного інтелекту вимірюють один і той самий конструкт. Обґрунтовано доцільність комплексної діагностики емоційного інтелекту шляхом використання різних методичних підходів.

Ключові слова: *алекситимія, діагностика, емоційний інтелект, конвергентна валідність, кореляційний аналіз, модель емоційного інтелекту, опитувальники, тести-завдання.*

Постановка проблеми. Останнім часом тема емоційного інтелекту набула широкої популярності у дослідженнях як українських, так і зарубіжних науковців. Все частіше у літературі з'являються дані про особливості емоційного інтелекту тієї чи іншої категорії опитаних, його значення у житті людини та зв'язок з іншими психологічними феноменами. Встановлено, що високий емоційний інтелект допомагає збалансувати емоції і розум, відчутти внутрішню свободу та відповідальність за себе, усвідомити власні потреби і мотиви поведінки, рівновагу, а також скорегувати стратегію власного життя [39].

Поряд з цим вченими підіймається проблема діагностики емоційного інтелекту, що обумовлена, перш за все, різноманіттям підходів до розуміння даного конструкту (Н.А. Батурін, Я.М. Куценко, Л.Г. Матвеева, Р.Д. Робертс, R. Bar-On, K.V. Petrides, P.R. van der Merwe та ін.). Існування декількох моделей емоційного інтелекту спричиняє суттєво відмінні підходи до його вимірювання. Залишається невирішеним питання щодо відповідності результатів, отриманих за допомогою різних методів діагностики. У вітчизняній науці бракує досліджень, присвячених ґрунтовному порівняльному аналізу існуючих методик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє об'єднати всі існуючі моделі емоційного інтелекту у три групи: моделі здібностей, моделі

характеристик/рис, змішані моделі. У рамках моделей здібностей емоційний інтелект трактується як перетин емоцій та пізнання, тобто як когнітивна здібність. Така модель описана у теорії емоційно-інтелектуальних здібностей Дж. Мейєра, П. Селовея, Д. Карузо [16].

Представники змішаних моделей емоційного інтелекту інтерпретують його як складне психологічне утворення, яке має і когнітивну, і особистісну природу. Всі моделі у цьому підході відрізняються тільки набором особистісних характеристик, які до них включено. Таке розуміння емоційного інтелекту поділяють, зокрема, Д. Гоулман та Р. Бар-Он [1; 14].

До моделей характеристик/рис належить модель емоційної самоефективності К.В. Петридіса та Е. Фернхема [18]. Аналіз її складових дозволяє зауважити, що за своїм змістом вона близька до змішаних моделей інтелекту, адже включає окрім особистісних характеристик і когнітивні здібності. У рамках даної моделі автори розглядають емоційний інтелект як сукупність рис особистості і поведінки, пов'язаних із емоціями.

Таким чином, об'єднавши змішані моделі та моделі характеристик, отримуємо дві групи підходів до розуміння емоційного інтелекту: як когнітивну здібність та як складне утворення, що включає як когнітивні здібності, так і особистісні риси. Відповідно, існує дві групи методик для визначення рівня емоційного інтелекту: тести-завдання та тести-опитувальники або самозвіти. Серед опитувальників відомі такі: EQ MAP Е. Оріолі, Emotional Competence Inventory (ECI) Р. Боярис [15], Д. Гоулмана та ін., Шкала коефіцієнту емоційного інтелекту (EQ-i) Р. Бар-Она [14], Occupational Personality Questionnaire (OPQ32i), ЕМІн Д.В. Люсіна [3], Ем ІQ-2 Е.А. Орлова та В.В. Одинцової [6], Self Report Emotional Intelligence Test (SREIT) Н. Шутке, авторські методики М. Холла, Р. Купера та А. Савафа [19], А.В. Солодкова та П.М. Воронкіна [9], М.А Манойлової [4] та ін. Найбільш відомим тестом, що створений за зразком класичних тестів на інтелект (представлений набором завдань), є тест на емоційний інтелект Мейєра-Селовея-Карузо (MSCEITm).

Опитувальники, як правило, використовують вчені, які трактують емоційний інтелект як особистісну рису; тестам-завданням надають перевагу дослідники, які розуміють емоційний інтелект як когнітивну здібність особистості. Є також думка, що самозвіти варто використовувати у ситуаціях, коли йдеться про внутрішньо-особистісний інтелект; а тести-завдання – для визначення міжособистісного інтелекту.

Вченими Н.А. Батуриним та Л.Г. Матвеевою пропонується розрізнити поняття «емоційний інтелект» (що вимірюється за допомогою тестів-завдань) та «рівень розвитку емоційності» (що отримується з використанням опитувальників) [5]. В якості аргументу науковці наводять дані дослідження, що полягало у розрахунку кореляцій факторів MSCEIT та тесту Вандерліка (WPI), а також опитувальника EQ-і Р. Бар-Она та тесту Вандерліка (WPI). У результаті розрахунку кореляцій факторів MSCEIT та тесту Вандерліка (WPI) були отримані значимі помірно позитивні кореляції рівня 0,32, 0,28, 0,23, що дозволило зробити висновок про MSCEIT як тест, що визначає специфічний вид інтелекту. Дослідження кореляційних зв'язків опитувальника EQ-і з тестом Вандерліка (WPI) показало фактичну їх цілковиту відсутність. Лише шкала самоповаги EQ-і слабо негативно корелює з WPI. Це свідчить про те, що опитувальник EQ-і не можна вважати тестом на інтелект, він дозволяє встановити лише рівень емоційності особистості.

Ретельно дослідивши психометричні властивості методик, які представляли два вищеназваних підходи до виміру емоційного інтелекту, Р.Д. Робертс показав, що вони слабко корелюють один з одним, патерни їх кореляцій з методиками, які вимірюють інші конструкти, співпадають недостатньо [7]. Із цього факту було зроблено припущення, що ці два типи методик вимірюють або різні конструкти, або різні сторони емоційного інтелекту. Ґрунтуючись на даних дослідження, вчений дійшов висновку, що для оцінки емоційного інтелекту у практичній і дослідницькій роботі найбільш оптимальним є шлях одночасного використання різних методичних підходів.

На нашу думку, використання опитувальників дає можливість з'ясувати суб'єктивну оцінку респондентів своїх здібностей та особливостей. Опитувальники на емоційний інтелект вимірюють не саму здібність розуміти емоції чи управляти ними, а уявлення людей про свій емоційний інтелект. Тести-завдання дозволяють встановити об'єктивний рівень розвитку емоційного інтелекту, ґрунтуючись на експертній оцінці. Природно, що уявлення людини про окрему свою властивість певною мірою буде відрізнятися від дійсної вираженості цієї властивості.

Метою даної статті є висвітлення результатів діагностики емоційного інтелекту, отриманих шляхом використання різних методичних підходів.

Методика та організація дослідження. Для досягнення поставленої мети нами було обрано дві методики, які представляють два вище описані підходи до розуміння та, відповідно, вимірювання емоційного інтелекту. Це «Тест на емоційний інтелект Мейєра-Селовея-Карузо (Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test - MSCEIT) та опитувальник «Емоційний інтелект» Д.В. Люсіна (ЕмІн).

Дослідження емоційного інтелекту у рамках моделі здібностей передбачає використання об'єктивних методів для його оцінки. Найбільш розробленою та комплексною такою методикою є «Тест на емоційний інтелект Мейєра-Селовея-Карузо (MSCEIT), автори якої одними з перших займалися розробкою конструкту емоційного інтелекту. Методика розроблена на основі таких принципів: 1) емоції є надзвичайно важливими для досягнення благополуччя; 2) люди різняться своїми «емоційними здібностями»; 3) «емоційні здібності» можна виміряти об'єктивно. Об'єктивність досягається за рахунок експертної оцінки.

Тест на емоційний інтелект Майєра-Саловея-Карузо стандартизований для використання на слов'янській вибірці в Інституті психології Російської академії наук вченими Е.А. Сергієнко та І.І. Ветровою. Використання Тесту на емоційний інтелект Майєра-Саловея-Карузо можливе лише за умови придбання відповідних ліцензій, які ще не доступні у відкритому продажі.

Тому обробка результатів здійснювалась у співпраці з колегами Російської академії наук - вченими Е.А. Сергієнко та І.І. Ветровою.

Тест MSCEIT складається із завдань з правильними і неправильними відповідями, що є найбільш традиційним для діагностики інтелекту. У тесті виділяється чотири групи здібностей емоційного інтелекту з секціями завдань на виявлення кожного з них (*Таблиця № 1.*). Підрахунок балів здійснюється за допомогою ключа, що складений на основі експертних оцінок. Отримані результати описують як загальний рівень розвитку емоційного інтелекту (високий, середній, низький), так і рівень розвитку окремих його складових (вміння ідентифікувати, розуміти, використовувати та управляти емоціями).

Таблиця № 1.

Структура тесту MSCEIT Дж. Майєра, П. Саловея та Д. Карузо

Здібність	Секція тесту	Вид питань
Точна ідентифікація емоцій людей та об'єктів	Обличчя	Визначення тонкощів емоційних переживань по обличчям
	Картини	Визначення емоцій в комплексних ландшафтах та оформленнях
Генерування емоцій та вирішення проблем з емоціями	Сприяння	Знання яким чином настроїв впливає на мислення
	Чутливість	Зв'язок різноманітних органів чуття з емоціями
Розуміння причин емоцій	Зміни	Яким чином емоції змінюються з часом
	Суміші	Словникове визначення емоцій
Відкритість емоціям та зв'язок з мисленням	Емоційний менеджмент	Визначає ефективність різноманітних рішень власних проблем
	Зв'язок емоцій	Визначає ефективність різноманітних рішень проблем, що включають інших людей

В якості опитувальника нами була обрана методика ЕмІн Д.В. Люсіна, в основі якої лежить уявлення про емоційний інтелект як про змішаний конструкт, що поєднує у собі когнітивні здібності та особистісні характеристики (цікавість до внутрішнього світу людей, схильність до психологічного аналізу поведінки, тощо). Автор трактує емоційний інтелект як здатність до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними. У структурі емоційного інтелекту Д.В. Люсін виділяє міжособистісний

емоційний інтелект (MEI) – розуміння емоцій інших людей та управління ними, а також внутрішньо-особистісний емоційний інтелект (BEI) – розуміння власних емоцій та управління ними. Опитувальник EmIn складається з п'яти субшкал: дві субшкали вимірюють різні аспекти MEI і три субшкали вимірюють різні аспекти BEI:

MP «міжособистісне розуміння» - розуміння чужих емоцій; здатність розуміти емоційний стан людини на основі зовнішніх проявів емоцій (міміка, жестикуляція, звучання голосу) та/або інтуїтивно; чутливість до зовнішніх станів інших людей.

MU «міжособистісне управління» - управління чужими емоціями; здатність викликати у інших людей ті чи інші емоції, знижувати інтенсивність небажаних емоцій.

VP «внутрішньо-особистісне розуміння» - розуміння своїх емоцій; здатність до усвідомлення своїх емоцій: їх розпізнавання та ідентифікація, розуміння причин, здатність до вербального описання.

VU «внутрішньо-особистісне управління» - управління своїми емоціями; здатність та потреба керувати власними емоціями, викликати та підтримувати бажані емоції та тримати під контролем небажані.

VE «внутрішня експресія» - контроль експресії; здатність контролювати зовнішні прояви своїх емоцій.

Значення по шкалам MEI та BEI отримуються шляхом обчислення суми відповідних субшкал: $MEI = MP + MU$; $BEI = VP + VU + VE$.

Окремо також обчислюються значення шкал «розуміння емоцій» та «управління емоціями» шляхом складання показників відповідних субшкал: $PE = MP + VP$; $UE = MU + VU + VE$.

Опитувальник містить 46 тверджень. Бланк відповідей дає такі варіанти для оцінки тверджень: «зовсім згоден», «зовсім не згоден», «переважно згоден», «переважно не згоден». Результат підраховується за допомогою ключа. Отримані показники дозволяють визначити рівень емоційного

інтелекту в цілому та його складових: «дуже високий», «високий», «середній», «низький», «дуже низький».

З метою перевірки конвергентної валідності тесту MSCEIT та опитувальника ЕмІн додатково була використана 26-пунктова Торонтська алекситимічна шкала (TAS-26) для діагностики рівня алекситимії як неможливості описати або усвідомити свої власні емоції і настрої, а також емоції інших людей. У TAS усе зводиться до оцінки трьох основних сторін алекситимії - труднощі ідентифікації почуттів, вербалізації почуттів і ступеня фокусування на їх зовнішніх проявах. 26-пунктова Торонтська алекситимічна шкала (TAS) запропонована в 1985 р. G. Taylor і співавторами одержала найбільше поширення серед подібних методик. Численні дослідження із застосуванням TAS довели стабільність, надійність і валідність її факторної структури й, відповідно, одержаних результатів.

Російський варіант TAS був адаптований у Психоневрологічному інституті ім. В.М. Бехтерева. Опитувальник містить 26 тверджень. Досліджуваний характеризує себе, використовуючи для відповідей шкалу Лікерта - від «зовсім не згодний» до «зовсім згодний». При цьому одна половина пунктів має позитивний код, інша - негативний. Теоретичний розподіл результатів можливий від 26 до 130 балів. За даними авторів методики «алекситиміческий» тип особистості одержує 74 бала й вище. «Неалекситиміческий» тип особистості набирає 62 бала й нижче. Випробувані, що набрали від 63 до 73 балів, потрапляють у «зону ризику», тобто це означає, що в них є алекситимічні риси: вони періодично зазнають труднощів як у вираженні власних емоцій, так і розумінні емоцій інших людей.

Для виявлення взаємозв'язку між змінними використано кореляційний аналіз по методу рангової кореляції Спірмена. Статистична обробка даних проводилась за допомогою пакету програмного забезпечення SPSS 17.0.

У дослідженні прийняло участь 256 осіб, серед яких 162 жінок та 94 чоловіків. Дослідження проводилось серед студентів 1-6 курсів ВНЗ України.

Були залучені представники Сумського державного університету, Київського національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Сумського педагогічного університету ім. А.С.Макаренка та Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Результати дослідження та їх обговорення. Проведена діагностика з використанням тесту MSCEIT та опитувальника ЕмІн дозволила встановити як інтегративний показник емоційного інтелекту, так і рівні вираженості окремих його складових. Порівняльний аналіз первинних описових статистик свідчить про те, що не зважаючи на використані різні методики, отримані результати мають подібну тенденцію.

Таблиця 2.

*Результати діагностики емоційного інтелекту з використанням тесту MSCEIT,
Д. Майер, П. Саловей, Д. Карузо*

Шкала \ Рівень	Високий	Середній	Низький
Ідентифікація	0%	54%	46%
Використання	3%	68%	29%
Розуміння	10%	66%	24%
Управління	6%	68%	27%
Загальний ЕІ	1%	64%	34%

Так, згідно даних тесту MSCEIT (таблиця 2), переважна більшість досліджуваних демонструє результати, що відповідають середньому рівню розвитку емоційного інтелекту. Середній рівень інтегрального показника емоційного інтелекту мають 64,5% опитаних, низький – 34,5%, високий – 1%. Щодо окремих складових емоційного інтелекту, подібну до інтегрального показника тенденцію спостерігаємо по шкалам «використання емоцій», «розуміння емоцій» та «управління емоціями». Лише дещо вищим є показник за шкалою «розуміння емоцій» - високий рівень притаманний 10% опитаних. Нижчі результати спостерігаються за шкалою «ідентифікація емоцій»: високий рівень не продемонстрував жоден досліджуваний, середній – 54%,

низький – 46%. Середнє значення загального показника емоційного інтелекту відповідає середньому рівню його розвитку. Такий же рівень спостерігається і в уміннях використовувати знання про емоції, розуміти їх та управляти ними. Найбільше складнощів виникає у респондентів з ідентифікацією емоцій: середній показник за цією шкалою склав лише 82 бали, що відповідає низькому рівню розвитку даного вміння.

Таблиця 3.

Результати діагностики емоційного інтелекту з використанням методики «ЕмІн» Д.В. Люсіна

<i>Рівень Шкала*</i>	<i>Дуже високий</i>	<i>Високий</i>	<i>Середній</i>	<i>Низький</i>	<i>Дуже низький</i>
MP	7%	19%	33%	20%	22%
MU	12%	13%	39%	23%	13%
BP	7%	14%	42%	23%	14%
BU	15%	16%	28%	27%	14%
BE	3%	18%	39%	28%	12%
MEI	11%	17%	36%	19%	17%
BEI	7%	15%	39%	24%	15%
PE	5%	19%	36%	21%	19%
UE	12%	18%	32%	25%	13%
ZEI	8%	18%	37%	17%	20%
*MP - Міжособистісний інтелект. Розуміння емоцій MU - Міжособистісний інтелект. Управління емоціями BP - Внутрішньоособистісний інтелект. Розуміння емоцій BU - Внутрішньоособистісний інтелект. Управління емоціями BE - Внутрішньоособистісний інтелект. Контроль експресії			MEI - Міжособистісний інтелект. BEI - Внутрішньоособистісний інтелект. PE - Розуміння емоцій. UE - Управління емоціями. ZEI - Емоційний інтелект – заг. показник.		

Отримані дані діагностики інтегративного показника емоційного інтелекту з використанням ЕмІн Д.В. Люсіна свідчать про те, що лише у 8% опитаних був діагностований дуже високий рівень емоційного інтелекту, високий – у 18%. Велика кількість досліджуваних – 37% - має середній рівень розвитку емоційного інтелекту. Значній частині молоді притаманний низький (17%) та дуже низький (20%) рівень емоційного інтелекту. Середній показник емоційного інтелекту – 83,75 бали, що відповідає середньому рівню. Подібні значення спостерігаємо і по окремим шкалам. Так, середні показники міжособистісного та внутрішньо-особистісного інтелекту становлять відповідно – 42,14 та 41,61 бали, що відповідає середньому рівню.

Значних відмінностей не спостерігається і окремо в умінні управляти емоціями та у здатності їх розуміти. Середні показники по даним шкалам становлять відповідно – 42,39 та 41,5 бали, що теж знаходиться в межах середнього рівня. Ступінь вираженості окремих складових емоційного інтелекту також відповідає середнім значенням. До них відносяться: здатність розуміти емоційний стан людини на основі зовнішніх проявів емоцій (міміки, жестикуляції, звучання голосу) та чутливість до внутрішніх станів інших людей; здатність викликати у інших людей ті чи інші емоції, зокрема, знижувати інтенсивність небажаних емоцій; розпізнавання та ідентифікація власних емоцій, розуміння їх причин, можливість вербального описання; здатність та потреба керувати своїми емоціями, викликати у себе та підтримувати бажані емоції та тримати під контролем небажані; здатність контролювати зовнішні прояви своїх емоцій.

Таким чином, результати дослідження як з використанням MSCEIT, так і з застосуванням опитувальника ЕМІн демонструють подібну тенденцію. Вони засвідчують, що респондентам бракує вміння ідентифікувати емоції (як власні, так і емоції інших), а також використовувати знання про емоції для збільшення своєї особистісної ефективності.

Таблиця 4.

Кореляційні зв'язки між шкалами опитувальника «ЕМІн» Д.В. Люсіна та параметрами тесту MSCEIT Дж. Мейера, П. Селовея, Д. Карузо (по методу рангової кореляції Спірмена)

Шкали EMIn (Д.В.Люсін)	Шкали методики MSCEIT (Д. Майер, П. Саловей, Д.Карузо)									
	Ідентифікація емоцій		Використання емоцій		Розуміння емоцій		Керування емоціями		Емоційний інтелект	
	Коеф. кореляції	Значимість	Коеф. кореляції	Значимість	Коеф. кореляції	Значимість	Коеф. кореляції	Значимість	Коеф. кореляції	Значимість
MP	,071	не значима	,145	p≤0,05	,042	не значима	,163	p≤0,01	,122	не значима
MU	,081	не значима	,289	p≤0,01	,082	не значима	,140	p≤0,05	,173	p≤0,01
BP	,175	p≤0,01	,177	p≤0,01	,059	не значима	,159	p≤0,05	,174	p≤0,01
BU	,028	не значима	,111	не значима	-,065	не значима	,066	не значима	,026	не значима
BE	-,008	не значима	-,072	не значима	,008	не значима	-,024	не значима	-,069	не значима
MEI	,093	не значима	,248	p≤0,01	,067	не значима	,162	p≤0,01	,169	p≤0,01
BEI	,107	не значима	,135	p≤0,05	,013	не значима	,110	не значима	,091	не значима
PE	,148	p≤0,05	,192	p≤0,01	,052	не значима	,180	p≤0,01	,173	p≤0,01
UE	,056	не значима	,176	p≤0,01	,005	не значима	,095	не значима	,076	не значима
ZEI	,121	не значима	,198	p≤0,01	,031	не значима	,150	p≤0,05	,139	p≤0,05
*MP - Міжособистісний інтелект. Розуміння емоцій						MEI - Міжособистісний інтелект.				
MU - Міжособистісний інтелект. Управління емоціями						BEI - Внутрішньоособистісний інтелект.				
BP - Внутрішньоособистісний інтелект. Розуміння емоцій						PE - Розуміння емоцій.				
BU - Внутрішньоособистісний інтелект. Управління емоціями						UE - Управління емоціями.				
BE - Внутрішньоособистісний інтелект. Контроль експресії						ZEI - Емоційний інтелект - загальний показник.				

Аналіз таблиці кореляцій між шкалами методики MSCEIT Дж. Мейера, П. Селовея та Д. Карузо та шкалами опитувальника ЕмІн Д.В. Люсіна показав, що існує достатня кількість прямих кореляційних зв'язків між вивченими параметрами. Так, виявлений прямий кореляційний зв'язок на високому рівні значимості ($p \leq 0,01$) між шкалою «ідентифікація емоцій» (тест Мейера - Селовея – Карузо) та шкалою ЕмІн Д.В. Люсіна «внутрішньо-особистісне розуміння» ($r = 0,18$); між шкалою MSCEIT «використання емоцій» та такими шкалами ЕмІн як «міжособистісне управління» ($r = 0,29$), «внутрішньо-особистісне розуміння» ($r = 0,18$), «міжособистісний емоційний інтелект» ($r = 0,25$), «розуміння емоцій» ($r = 0,19$), «управління емоціями» ($r = 0,18$) та «загальний емоційний інтелект» ($r = 0,2$); між шкалою MSCEIT «керування емоціями» та шкалами ЕмІн «міжособистісне розуміння» ($r = 0,16$), «міжособистісний емоційний інтелект» ($r = 0,16$) та «розуміння емоцій» ($r = 0,18$); між загальним показником емоційного інтелекту за тестом MSCEIT та такими шкалами ЕмІн як «міжособистісне управління» ($r = 0,17$), «внутрішньо-особистісне розуміння» ($r = 0,17$), «міжособистісний емоційний інтелект» ($r = 0,17$) та «розуміння емоцій» ($r = 0,17$).

Статистично значущий зв'язок ($p \leq 0,05$) спостерігається між шкалою MSCEIT «ідентифікація емоцій» та шкалою ЕмІн «розуміння емоцій» ($r = 0,15$); між шкалою MSCEIT «використання емоцій» та такими параметрами ЕмІн як «міжособистісне розуміння» ($r = 0,15$) та «внутрішньо-особистісний емоційний інтелект» ($r = 0,14$); між шкалою MSCEIT «керування емоціями» та шкалами ЕмІн «міжособистісне управління» ($r = 0,14$), «внутрішньо-особистісне розуміння» ($r = 0,16$) та «загальний емоційний інтелект» ($r = 0,15$); а також між інтегральними показниками емоційного інтелекту обох методик ($r = 0,14$).

Таким чином, існування великої кількості значимих та достовірних кореляційних зв'язків між шкалами методик, що представляють собою різні підходи до розуміння та, відповідно, вимірювання емоційного інтелекту, а особливо наявність статистично достовірного зв'язку між двома

інтегральними показниками емоційного інтелекту вказує на те, що використані методики ймовірно все ж вимірюють один і той же конструкт. Між певними шкалами значимі кореляції відсутні, що є свідченням відмінностей в об'єктивній та суб'єктивній оцінці емоційних здібностей респондентів.

Таблиця 5.

Кореляційні зв'язки між шкалою алекситимії та параметрами методик ЕМІн і MSCEIT

Шкали методик	Алекситимія	
	Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена	Значимість
<i>ЕМІн</i>		
Міжособистісне розуміння	-0,423	$p \leq 0,01$
Міжособистісне управління	-0,440	$p \leq 0,01$
Внутрішньоособистісне розуміння	-0,450	$p \leq 0,01$
Внутрішньоособистісне управління	-0,347	$p \leq 0,01$
Внутрішня експресія	-0,110	Не значима
Міжособистісний емоційний інтелект	-0,466	$p \leq 0,01$
Внутрішньоособистісний емоційний інтелект	-0,433	$p \leq 0,01$
Розуміння емоцій	-0,521	$p \leq 0,01$
Управління емоціями	-0,414	$p \leq 0,01$
Емоційний інтелект	-0,498	$p \leq 0,01$
<i>MSCEIT</i>		
Ідентифікація емоцій	-0,289	$p \leq 0,01$
Використання емоцій	-0,308	$p \leq 0,01$
Розуміння емоцій	-0,360	$p \leq 0,01$
Керування емоціями	-0,466	$p \leq 0,01$
Емоційний інтелект	-0,471	$p \leq 0,01$

Для перевірки конвергентної валідності обох методик та пошуку аргументів на користь тези про те, що як тест MSCEIT, так і опитувальник ЕМІн вимірюють вміння ідентифікувати емоції та використовувати знання про них, нами була використана Торонтська алекситимічна шкала (TAS). Дані кореляційного аналізу TAS і параметрів методик MSCEIT та ЕМІн представлені у таблиці 5.

За допомогою застосування рангової кореляції Спірмена виявлено прямий негативний взаємозв'язок між показником алекситимії та практично

всіма шкалами методики MSCEIT та «ЕмІн» (за виключенням шкали «внутрішня експресія»). Кореляція спостерігається на високому рівні значимості ($p \leq 0,01$). Високим показникам алекситимії відповідають як низькі значення емоційного інтелекту в цілому, так і окремих його компонентів.

Висновки. Отримані дані проведеного дослідження підтверджують припущення про те, що як тести-завдання, так і опитувальники на визначення рівня емоційного інтелекту вимірюють один і той самий конструкт. Проте, обмежена кількість кореляційних зв'язків між параметрами методик MSCEIT та ЕмІн вказує на необхідність одночасного використання різних методичних підходів для визначення особливостей емоційного інтелекту.

Перспектива подальших досліджень полягає у перевірці отриманих результатів шляхом проведення досліджень на менш однорідній та більш об'ємній вибірці; порівняльному аналізі результатів, отриманих з використанням інших методик на визначення емоційного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Дэниел Гоулман; пер. с англ. А.П. Исаевой. – М. : АСТ МОСКВА ; Владимир : ВКТ, 2009. – 478 с.
2. Куценко Я.М. Емоційний інтелект: проблеми діагностики / Я.М. Куценко // Проблеми сучасної психології. – 2011. – Випуск 14. – С. 417-426.
3. Люсин Д.В. Современные представления об эмоциональном интеллекте // Социальный интеллект: теория, измерение, исследования / Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М. : Институт психологии РАН, 2004. – С. 29-36.
4. Манойлова М.А. Акмеологическое развитие эмоционального интеллекта учителей и студентов педагогических учебных заведений : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Манойлова Марина Алексеевна. – СПб, 2004. – с.265.

5. Матвеева Л.Г. Психодиагностика социального и эмоционального интеллекта. / Психология в изменяющемся мире: развитие, адаптация, творчество : Материалы научно-практической конференции факультета психологии ЮУрГУ/ Отв. ред. Батулин Н.А. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2007.
6. Одинцова В.В. Психометрический анализ методики «Эмоциональный интеллект-2» [Электронный ресурс] // HR-Лаборатория Human Technologies : сайт. URL: <http://www.ht.ru/tests/bank/annrtf/emiq2.php>
7. Робертс Р.Д. Эмоциональный интеллект: проблемы теории, измерения и применения на практике / Р.Д. Робертс, Дж. Мэттьюс, М. Зайднер, Д.В. Люсин // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – Т. 1. – № 4. – 2004. – С. 326.
8. Сергиенко Е.А., Ветрова И.И. Тест Дж. Мэйера, П. Саловея, Д. Карузо «Эмоциональный интеллект» (MSCEIT v.2.0.) : Руководство. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2010. – 176 с.
9. Солодкова Т.И. Эмоциональный интеллект как личностный ресурс преодоления синдрома выгорания и его развитие у педагогов : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Солодкова Татьяна Ивановна. – Иркутск, 2011. – 160 с.
10. Социальный и эмоциональный интеллект: От процессов к измерениям / Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М. : Изд-во “Институт психологии РАН”, 2009. – С. 350.
11. Степанов И.С. Психологические условия формирования эмоционального интеллекта личности : на примере лиц, занимающихся управленческой деятельностью : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / И.С. Степанов. – Новосибирск, 2010. – 25 с.
12. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. – М., 2005. – с. 57-59.

13. Філіпова І. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації / І. Філіпова // Соціальна психологія : Український науковий журнал. – 2007. – № 4. – С. 68-79.
14. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI) / R. Bar-On // Psicothema. - 2006. - № 18 – pp. 13-25.
15. Boyatzis R. Emotional Competence Inventory (ECI) / Boyatzis R., Goleman D., Hay/McBer. – in Dann, 2001.
16. Mayer J.D. Models of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey, D. Caruso; R. Sternberg. Handbook of Intelligence. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – pp. 396-420.
17. P.R. van der Merwe Measuring emotional intelligence (EQ): a construct comparison between the Bar-On EQ-i and the OPQ32i EI report / P.R. van der Merwe, S. Coetzee, M. de Beer // Southern African Business Review. – 2005. – № 9(2). – pp. 34-50.
18. Petrides K.V. Trait Emotional Intelligence Theory / K.V. Petrides // Industrial and Organizational Psychology. – 2010. – № 3. – pp. 136-139.
19. Robert K. Cooper, EQ inteligencia emocionalna w organizaciji i zarzadzaniu / Robert K. Cooper, Ayman Sawaf. – Warszawa, 2000. – 423 s.
20. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey, J.D. Mayer // Imagination, Cognition and Personality. – 1990. – № 9. – pp. 185-211.
21. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey., B.T. Detweiler-Bedell, J.B. Detweiler-Bedell, J. D. Mayer; In M. Lewis, J.M. Haviland-Jones & L.F. Barrett (Eds.). Handbook of emotions (3rd ed.,). – New York : The Guilford Press, 2008. – pp. 533-547.

References

1. Goulman D. Jemocional'nyj intellekt / Djeniel Goulman; per. s angl. A.P. Isaevoj. – M. : ACT MOSKVA ; Vladimir : VKT, 2009. – 478 s.
2. Kucenko Ja.M. Emocijnij intelekt: problemi diagnostiki / Ja.M. Kucenko // Problemi suchasnoï psihologii. – 2011. – Vipusk 14. – S. 417-426.

3. Ljusin D.V. Sovremennye predstavlenija ob jemocional'nom intellekte // Social'nyj intellekt: teorija, izmerenie, issledovanija / Pod red. D.V. Ljusina, D.V. Ushakova. – M. : Institut psihologii RAN, 2004. – S. 29-36.
4. Manojlova M.A. Akmeologicheskoe razvitie jemocional'nogo intelekta uchitelej i studentov pedagogicheskikh uchebnyh zavedenij : dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.13 / Manojlova Marina Alekseevna. – SPb, 2004. – s.265.
5. Matveeva L.G. Psihodiagnostika social'nogo i jemocional'nogo intelekta. / Psihologija v izmenjajushhemsja mire: razvitie, adaptacija, tvorcestvo : Materialy nauchno-prakticheskoy konferencii fakul'teta psihologii JuUrGU/ Otv. red. Baturin N.A. – Cheljabinsk: Izd-vo JuUrGU, 2007.
6. Odincova V.V. Psihometricheskij analiz metodiki «Jemocional'nyj intellekt-2» [Jelektronnyj resurs] // HR-Laboratorija Human Technologies : sajt. URL: <http://www.ht.ru/tests/bank/annrtf/emiq2.php>
7. Roberts R.D. Jemocional'nyj intellekt: problemy teorii, izmerenija i primenenija na praktike / R.D. Roberts, Dzh. Mjett'jus, M. Zajdner, D.V. Ljusin // Psihologija. Zhurnal Vysshej shkoly jekonomiki. – T. 1. – № 4. – 2004. – S. 326.
8. Sergienko E.A., Vetrova I.I. Test Dzh. Mjejera, P. Saloveja, D. Karuzo «Jemocional'nyj intellekt» (MSCEIT v.2.0.) : Rukovodstvo. – M. : Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2010. – 176 s.
9. Solodkova T.I. Jemocional'nyj intellekt kak lichnostnyj resurs preodolenija sindroma vygoranija i ego razvitie u pedagogov : dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Solodkova Tat'jana Ivanovna. – Irkutsk, 2011. – 160 s.
10. Social'nyj i jemocional'nyj intellekt: Ot processov k izmerenijam / Pod red. D.V. Ljusina, D.V. Ushakova. – M. : Izd-vo “Institut psihologii RAN”, 2009. – C. 350.
11. Stepanov I.S. Psihologicheskie uslovija formirovanija jemocional'nogo intelekta lichnosti : na primere lic, zanimajushhihsja upravlencheskoj dejatel'nost'ju : avtoref. dis. na soiskanie nauchn. stepeni kand. psihol. nauk :

- spec. 19.00.01 «Obshhaja psihologija, psihologija lichnosti, istorija psihologii» / I.S. Stepanov. – Novosibirsk, 2010. – 25 s.
12. Fetiskin N.P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp / Fetiskin N.P., Kozlov V.V., Manujlov G.M. – M., 2005. – s. 57-59.
 13. Filipova I. Emocijnij intelekt jak zasib uspishnoï samorealizacii / I. Filipova // Social'na psihologija : Ukraïns'kij naukovij zhurnal. –2007. – № 4. – S. 68-79.
 14. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI) / R. Bar-On // Psicothema. - 2006. - № 18 – pp. 13-25.
 15. Boyatzis R. Emotional Competence Inventory (ECI) / Boyatzis R., Goleman D., Hay/McBer. – in Dann, 2001.
 16. Mayer J.D. Models of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey, D. Caruso; R. Sternberg. Handbook of Intelligence. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – pp. 396-420.
 17. P.R. van der Merwe Measuring emotional intelligence (EQ): a construct comparison between the Bar-On EQ-i and the OPQ32i EI report / P.R. van der Merwe, S. Coetzee, M. de Beer // Southern African Business Review. – 2005. – № 9(2). – pp. 34-50.
 18. Petrides K.V. Trait Emotional Intelligence Theory / K.V. Petrides // Industrial and Organizational Psychology. – 2010. – № 3. – pp. 136-139.
 19. Robert K. Cooper, EQ inteligencia emocionalna w organizacii i zarzadzaniu / Robert K. Cooper, Ayman Sawaf. – Warszawa, 2000. – 423 s.
 20. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey, J.D. Mayer // Imagination, Cognition and Personality. – 1990. – № 9. – pp. 185-211.
 21. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey., B.T. Detweiler-Bedell, J.B. Detweiler-Bedell, J. D. Mayer; In M. Lewis, J.M. Haviland-Jones & L.F. Barrett (Eds.). Handbook of emotions (3rd ed.,). – New York : The Guilford Press, 2008. – pp. 533-547.

Л.А. Колисник Проблема диагностики эмоционального интеллекта. Статья посвящена изучению проблемы диагностики эмоционального интеллекта. Сделан акцент на существовании двух групп подходов к пониманию эмоционального интеллекта: смешанные модели и модели способностей. Согласно указанным подходам определены две группы методик для выяснения уровня развития эмоционального интеллекта: тесты-задачи и опросники. Опросники, как правило, используют ученые, которые трактуют эмоциональный интеллект как личностную черту; тесты-задачи предпочитают исследователи, которые понимают эмоциональный интеллект как когнитивную способность личности.

Осуществлен анализ особенностей применения указанных методик. Представлены результаты проведенного исследования уровня развития эмоционального интеллекта и его компонентов с применением таких методик как тест Дж. Мейера, П. Селовея, Д. Карузо и опросник «Эмоциональный интеллект» Д.В. Люсина. Установлено, что респондентам не хватает умения идентифицировать эмоции (как собственные, так и эмоции других), а также использовать знания об эмоциях для увеличения своей личностной эффективности. Представлены результаты корреляционного анализа полученных данных. Посредством использования Торонтской алекситимической шкалы доказано конвергентную валидность использованных методик.

Подтверждено предположение о том, что как тесты-задачи, так и опросники на определение уровня эмоционального интеллекта измеряют один и тот же конструкт. Обоснована целесообразность комплексной диагностики эмоционального интеллекта путем использования различных методических подходов.

Ключевые слова: алекситимия, диагностика, эмоциональный интеллект, конвергентная валидность, корреляционный анализ, модель эмоционального интеллекта, опросники, тесты-задачи.

L. Kolisnyk. Emotional intelligence measurement problem. This article is devoted to the problem of emotional intelligence measurement. The focus is made on the existence of two groups of approaches to emotional intelligence understanding. Within the mixed models and trait models emotional intelligence emerges as a complex construct, including both cognitive abilities and personality traits. The representatives of ability models interpret emotional intelligence as cognitive capability. According to the mentioned approaches two groups of emotional intelligence measurement were identified: achievement tests and questionnaires. Questionnaires are generally used by scientists who interpret emotional intelligence as a personality trait; achievement tests are popular among researchers who understand the emotional intelligence as cognitive ability of the personality.

The analysis of the applying peculiarities of mentioned measurements is made. The results of carried investigation of emotional intelligence and its components level are highlighted. Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence test (MSCEIT) and D. Ljusin questionnaire “Emotional Intelligence” are used. The results indicate that participants feel lack of ability to identify emotions (both their own and of other people) and to use the knowledge about emotions to increase their personal effectiveness.

A data correlation analysis result is presented. The convergent validity of the used measurements is proved by the Toronto Alexithymia Scale. The assumption that both achievement tests and questionnaires for emotional intelligence level determination measure the same construct is proved. The advisability of measuring emotional intelligence using different methodological approaches is substantiated.

Key words: alexithymia, diagnostics, emotional intelligence, convergent validity, correlation analysis, emotional intelligence model, questionnaires, achievement tests.

Відомості про автора

Колісник Людмила Олексіївна, практичний психолог, Сумський державний університет, м. Суми, Україна.

Kolisnyk Lyudmila – counseling psychologist of Sumy State University, Sumy, Ukraine.

Тел. 097 606 10 85, kolisnyk@socio.sumdu.edu.ua 40004 м. Суми,
вул. Лермонтова, 13/72. Нова Пошта - відділення №4.

Реферат на статтю

«ПРОБЛЕМА ДІАГНОСТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ»

Колісник Л.О., практичного психолога Сумського державного університету, м.Суми

Кількість джерел: 21.

У статті досліджується актуальна проблема діагностики емоційного інтелекту. Наводиться аналіз останніх досліджень та публікацій із заявленої тематики. Робиться акцент на існуванні двох груп підходів до розуміння емоційного інтелекту: змішані моделі та моделі здібностей. Відповідно зазначеним підходам надається детальна характеристика двом групам методик для з'ясування рівня розвитку емоційного інтелекту: тести-завдання та опитувальники. Опитувальники, як правило, використовують вчені, які трактують емоційний інтелект як особистісну рису; тестам-завданням надають перевагу дослідники, які розуміють емоційний інтелект як когнітивну здібність особистості. Авторкою здійснюється аналіз особливостей застосування вказаних методик. У роботі висвітлюються результати проведеного дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту та його компонентів із застосуванням таких методик як тест Дж. Мейєра, П. Селовея, Д. Карузо та опитувальник «Емоційний інтелект» Д.В. Люсіна. Дослідниця приходиться до висновку, що респондентам бракує вміння ідентифікувати емоції (як власні, так і емоції інших), а також використовувати знання про емоції для збільшення своєї особистісної ефективності. Також у статті описуються результати кореляційного аналізу

отриманих даних, за допомогою використання Торонтської алекситимічної шкали доводиться конвергентна валідність використаних методик. У результаті проведеної роботи підтверджується припущення про те, що як тести-завдання, так і опитувальники на визначення рівня емоційного інтелекту вимірюють один і той самий конструкт. Обґрунтовується доцільність комплексної діагностики емоційного інтелекту шляхом використання різних методичних підходів.